

Opas sateenkaariperheen lapselle

Millainen perhe on sateenkaariperhe?

Sateenkaariperheet ovat osa suomalaisten lapsiperheiden monimuotoisuutta. Sateenkaariperheistä puhutaan silloin, kun ainakin yksi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Perhe määrittelee itse, kutsuuko se itseään sateenkaariperheeksi. Esimerkiksi homot, lesbot ja biseksuaalit ovat seksuaalivähemmistöjä. Sukupuolivähemmistöön kuuluvia ovat muun muassa transihmiset. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä puhutaan siksi, että näitä on vähemmän kuin seksuaali- ja sukupuolienemmistöön kuuluvia. Heteroseksuaalit kuuluvat seksuaalienemmistöön, koska heitä on enemmän kuin homo- tai biseksuaaleja.

Sateenkaariperheitä on monenlaisia. Osa lapsista on syntynyt sateenkaariperheisiin. Toisista perheistä taas tulee sateenkaariperheitä myöhemmin, esimerkiksi toisen vanhemman uuden liiton myötä. Jotkut lapset tai nuoret tulevat sateenkaariperheeseen sen ulkopuolelta esimerkiksi adoption kautta. Vanhempia sateenkaariperheissä voi olla yksi, kaksi, kolme tai vieläkin useampia. Kaiken kaikkiaan sateenkaariperheiden lapsia arvioidaan olevan Suomessa jo kymmeniä tuhansia.

Sanalla sateenkaari kuvataan vanhemman tai vanhempien ominaisuutta.

”Meidän perhe ei ole sellainen äiti-isä –perhe vaan meillä on äiti ja äiti ja me lapset.” Sofia 11 v.

Valtaosa ihmisistä on seksuaaliselta suuntautumiseltaan heteroseksuaaleja, eli useimmat naiset ovat seksuaalisesti kiinnostuneita miehistä ja miehet naisista. Suurin osa lapsiperheistä on sellaisia, joissa lapset ovat syntyneet kahdelle eri sukupuolta olevalle vanhemmalle.

SATEENKAARIPERHEIDEN HISTORIA

Perheitä on aina ollut monenlaisia. Ennen vanhaan meillä ei ollut osuvia eikä myönteisiä sanoja kuvaamaan sateenkaariperheitä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien yhdenvertaisia ihmisoikeuksia ajaneet aktiiviset kansalaiset omaksuivat 1970-luvulla sateenkaarilipun vertauskuvakseen. Siitä lähtien näihin vähemmistöihin kuuluvien lapsiperheitä on kutsuttu sateenkaariperheiksi. Nykyään monimuotoiset perheet tunnustetaan ja hyväksytään paremmin kuin ennen.

Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalinen suuntautuminen kertoo, minkä sukupuolen edustajiin ihminen tuntee vetoa ja voisi rakastua. Iän myötä ihminen itse tuntee suuntautumisensa sisimmässään.

Homoseksuaalisuus tarkoittaa kiinnostusta samaa sukupuolta oleviin. Esimerkiksi homo tarkoittaa miestä, joka on kiinnostunut toisista miehistä. Lesbo on nainen, joka tuntee vetoa toisia naisia kohtaan. Biseksuaali on henkilö, jolla on kyky tuntea vetoa sekä miehiä että naisia kohtaan. Biseksuaalisuus on siis eri asia kuin homoseksuaalisuus.

Sukupuolivähemmistöt

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ne ihmiset, joiden sukupuoli tai sen ilmaisu ei vastaa sitä, mitä yleisesti oletetaan miesten tai naisten olevan. Kaikki eivät koe olevansa selkeästi joko miehiä tai naisia. Jotkut pojan kehoon syntyneet kokevat oikeasti olevansa tyttöjä, ja vastaavasti jotkut tytön kehoon syntyneet kokevat olevansa poikia. Tällaista kokemusta, jossa oma sukupuoli mielletään erilaiseksi kuin syntymässä määritelty sukupuoli, kutsutaan transkokemukseksi.

*Trans tarkoittaa
ylittämistä*

Useat transsukupuoliset tarvitsevat sukupuolen lääketieteellisiä korjaushoitoja, joissa kehoa korjataan vastaamaan koettua sukupuolta.

Transnainen on nainen, joka määriteltiin syntymässä pojaksi. *Transmies* on mies, joka syntymässä määriteltiin tytöksi. Transnainen toivoo, että myös muut ihmiset kohtelevat häntä kuten muita naisia ja transmiehet vastaavasti haluavat tulla kohdatuiksi miehinä.

Transvestisuus on sukupuolen ilmaisua ja kykyä eläytyä eri sukupuoliin. Esimerkiksi ihminen, joka tuntee olevansa välillä tyttö ja välillä poika, saattaa haluta ilmaista tunteustaan pukeutumalla eri päivinä eri tavoin.

Muunsukupuolinen ja transgender. Ihmisen sukupuoli on esimerkiksi omanlaisensa yhdistelmä mieheyttä ja naiseutta.

Intersukupuolisessa ihmisessä on syntyessään esiintynyt sekä tytön että pojan kehollisia piirteitä. Intersukupuolisuutta on hyvin monenlaista.

Sateenkaari syntyy, kun auringonvalo osuu suotuisasti valtavan moneen sadepisaraan. Valon kulku hidastuu ja sen suunta taipuu. Valkoinen valo siroaa pisaroista lukemattomiksi eri värisävyiksi. Kun sää on sopiva voi taivaalla nähdä sateenkaaren.

Sukupuoli ja seksuaalisuus - toiminnallinen harjoitus

Tässä harjoituksessa sukupuolta ja seksuaalista suuntautumista lähestytään ominaisuuksina, joita jokaisella voi olla enemmän tai vähemmän eri tavoilla. Lapsella on jo kokemus sukupuolestaan ja myöhemmin nuoruusiässä myös oma seksuaalinen suuntautuminen alkaa hahmottua. Ominaisuudet on tässä jaoteltu neljään osa-alueeseen, mutta kyse on asiasta, jota voi ajatella monella muullakin tapaa. Niinpä vääriä vastauksia tai yhdistelmiä ei tässä harjoituksessa ole.

Jokainen voi värittää mitta-astioita sen mukaan, mitä haluaa sillä hetkellä kertoa itsestään. Esimerkiksi vanhempi voi mitta-astioiden ja Pulliaisen kuvan avulla kertoa millaiseksi mieltää itsensä. Miltä Pulliainen näyttäisi? Meitä ihmisiä on kovin monenlaisia ja tämä aukeama on yksi keino kertoa miten itse ymmärtää seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoleen liittyviä asioita.

2 Seksuaalinen suuntautuminen ja tykkääminen

Minkä sukupuolen edustajiin tunnen vetoa ja voisin rakastua.

					hetero (vastakkaiseen sukupuoleen)
					lesbo tai homo (samaan sukupuoleen)
					biseksuaali (kumpaankin sukupuoleen)
					aseksuaali (ei tunne seksuaalista vetoa
					jotakin muuta naiseen eikä miehiin)

3 Biologinen sukupuoli

Millaiseen kehoon olen syntynyt ja millaiset sukupuolielimet minulla on

					naissukupuoli
					miessukupuoli
					intersukupuoli : sukupuolielimet, perimä tai muut kehossa näkyvät tai vaikuttavat seikat ovat erilaisia kuin oppikirjanaisella tai -miehellä

1 Sukupuoli-identiteetti

START

Koen olevani sukupuoleltani:
Kukin tietää itse sisimmässään,
mihin sukupuoleen samastuu.

tyttö
poika
trans
tyttö ja poika
sukupuoleton
jotakin muuta

kuvassa Pulliainen
(tavallinen sellainen)

4 Ilmaistu sukupuoli

Ulkomuodossani ilmennän

naisellisuutta

miehisyttä

omanlaista yhdistelmää naisellista ja miehistä

jotakin muuta: _____

Varhaisin tuntemamme versio tämän tyyppisestä esitystavasta:
© 2005 Cristina González, Vanessa Prell, Jack Rivas, Jarrod Schwartz for Just Communities Central Coast.

Erilaisia sateenkaariperheitä

Sateenkaariydinperheet

Ydinperheessä on kaksi vanhempaa ja heidän yhdessä saamansa lapset. Ydinperhe perustuu kahden aikuisen keskinäiseen rakkaussuhteeseen ja vanhemmuuden jakamiseen. Samaa sukupuolta olevien vanhempien perheitä kutsutaan naisparin tai miesparin ydinperheeksi.

Miesparin ydinperheessä molemmat isät jakavat lapsen vanhemmuuden keskenään. Molemmat vanhemmat ovat yleensä myös lapsen juridisia vanhempia. Miesparin ydinperhe on 2010-luvulle asti ollut hyvin harvinainen perhemuoto.

Naisparin ydinperheessä molemmat äidit jakavat lapsen vanhemmuuden keskenään. Molemmat vanhemmat ovat yleensä myös lapsen juridisia vanhempia.

Naisparin
ydinperhe
on yleisin
sateenkaari-
perhemuoto

Apilaperhe

Apilaperheeksi kutsutun perheen lapsi on syntynyt kahden perheyksikön yhteiseksi lapseksi. Apilan lehdet kuvastavat vanhempien lukumäärää, ja kukka on heidän yhteinen lapsensa. Kaikki vanhemmat eivät yleensä asu samassa kodissa, jolloin lapsikin asuu ainakin osittain kahdessa eri kodissa.

Apilaperheiden
osuus on
kasvussa
sateenkaariperheiden
joukossa

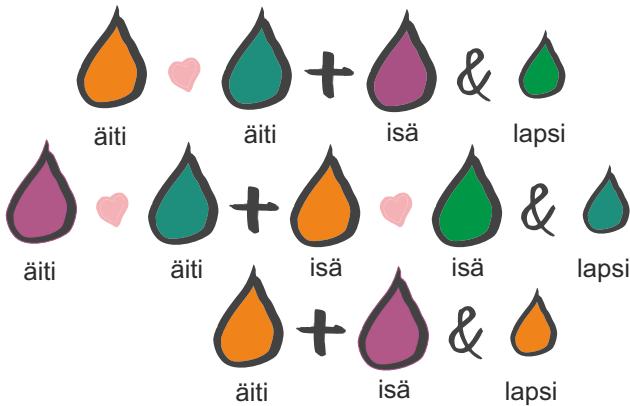
Yhden vanhemman sateenkaariperheet

Yhden vanhemman sateenkaariperheessä vanhempi on perustanut perheen ilman kumppania, tai eron myötä kodissa asuu ainoastaan yksi vanhempi.

Tarmolla on kaksi isää ja yksi äiti. He tulevat koulun juhliin mukanaan useita mummoja ja vievät monta istumapaikkaa. Tämä ihmetyttää Tarmon koulukavereita. Tarmon toinen isä selittää heille, että heidän perhettään kutsutaan kolmiapilaperheeksi. Tarmo asuu isiensä kanssa koulupäivinä. Hän kutsuu biologista isäänsä Jaria papaksi ja sosiaalista isäänsä Jarkkoa isäksi. Tarmo tapaa äitiään viikonloppuisin tämän kodissa. "Me kaikki rakastamme Tarmoa ja haluamme olla mukana hänen elämänsä tärkeissä tapahtumissa. Myös isovanhempia on enemmän, kun vanhempia on useita."

Polyamorinen perhe

Polyamorisesta perheestä puhutaan silloin, kun perheen aikuisista ainakin yhdellä on rakkaussuhde kahden tai useamman kumppanin kanssa. Kaikki nämä aikuiset ovat sopineet suhteesta keskenään. Polyamorisia perheitä on monenlaisia. Toisissa polyamorisisissa perheissä aikuiset jakavat vanhemmuuden ja voivat myös asua yhdessä. Toisissa taas lapsella on esimerkiksi äiti ja isä, mutta myös isän ja äidin muut kumppanit ovat lapsen perheenjäseniä.

Yllä esimerkit kolmiapila-, neliapila- ja kaksiapilaperheistä.
Lapsia voi apilaperheissä olla useampiakin ja toisinaan
kaksiapilaperhettä kutsutaan ystäväperheeksi.

Muunlaiset sateenkaariperheet

Osa sateenkaariperheistä ei mahdu yllä oleviin luokitteluihin. Toisilleen läheiset ihmiset voivat muodostaa perheen, joka kasvattaa ja kannattelee lasta. Perhe yhdessä ja sen jäsenet yksilöinä määrittelevät itse sen, millainen heidän perheensä on.

Transvanhemman tai -vanhempien perheessä yksi tai useampi vanhemmista kuuluu sukupuolivähemmistöön.

UUSITYYLI

Vera, joka asuu Tonin naapurissa pyrkii aina välillä kylään. Näin on erityisesti silloin kun televisiosta tulee jalkapallomatsi. Vera panee ohimennen merkille, että Tonin äidillä näyttäisi olevan parransänki. Toni havahtuu siihen, ettei ole tainnut sanoa Veralle äidin ulkonäköön liittyvien muutosten taustaa.

Edellisenä kesänä äiti oli kertonut Tonille, että muistaa jo lapsena kokeneensa itsensä enemmän pojaksi kuin tytöksi. Tämä kokemus oli vain vahvistunut ajan myötä. Siksi hän koki tarpeelliseksi päivittää ulkonäköään vastaamaan paremmin sisäisiä tunteuksiaan. Tonilla oli ollut aikaa totutella ajatukseen, että äiti ei kokenutkaan olevansa nainen.

Oikeastaan asia ei ollut tuntunut kovinkaan ihmeelliseltä, huomaa Toni miettivänsä - koska äiti käyttäytyi muuten aika lailla samoin kuin ennenkin. Mitä nyt jäätelön syöminen oli lisääntynyt, mutta toisaalta se nyt saattoi johtua kesästäkin. Heillä oli tapana syödä itsetehtyä mehujäätä. He söivät sitä yhdessä katsoessaan ottelua. Toni piti yhä enemmän appelsiinimehusta tehdystä jäädystä, ja äiti piti edelleen enemmän mustaherukkamehujäädystä.

Perhe muuttaa muotoaan

Vanhempien ero

Toisinaan vanhemmat päätyvät eroon. Kun perhe muuttaa muotoaan, vaikuttaa se eri tavoin perheenjäseniin. Jokainen kulkee omaa tahtiaan muutoksissa. Vaikka vanhemmat eivät olisi enää yhdessä, he ovat edelleen vanhempia ja rakastavat lapsiaan.

Sateenkaariuusperhe

Eronneet vanhemmat saattavat myöhemmin löytää uudet kumppanit. Joskus vanhemman uusi kumppani voi olla samaa sukupuolta. Ehkä tämä vanhempi oli tietoinen jo aikaisemmin, että tunsii vetoa samaa sukupuolta oleviin. Tai ehkä se tuntui yllättävältä hänestä itsestäänkin.

Uusperhe on muodostunut vasta jonkun siihen kuuluvan lapsen syntymän jälkeen. Uusperheeseen kuuluu ainakin yksi lapsi vanhemman tai vanhempien aikaisemmista liitoista, ja siihen on voinut syntyä lisää lapsia. Sateenkaariuusperheessä ainakin yksi perheen vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön.

Uusperheissä on tärkeää antaa aikaa kahdenvälisen suhteen rakentamiseen uusien perheenjäsenten kesken.

"Lapsen pitäisi voida sanoa, että me ei haluta tota, että me halutaan pitää se perhe, mikä meillä olikin. Joskus minä toivon, että kaikki olisi niin kuin ennen."

ÄIDIN UUSI TYTTÖYSTÄVÄ

Riina oli 14-vuotias, kun hänen äitinsä alkoi seurustella toisen naisen kanssa. Se tuli Riinalle yllätyksenä, olihan hänen äitinsä ollut naimisissa Riinan isän kanssa. Ajatus omasta äidistä parisuhteessa toisen naisen kanssa tuntui pahalta. Riina suhtautui torjuvasti samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin. "En halua, että se nainen käy täällä!" Äiti ja tytär riitelivät usein aiheesta. Toisinaan Riina myös haukkui äitiään lesboudesta.

Riidat alkoivat koetella kaikkien voimia, minkä vuoksi Riinan äiti haki perheen ulkopuolelta ammattilaista sovittelemaan tilannetta. Perheterapeutti tapasi kaikkia osapuolia erikseen. Hän kuunteli Riinaa ja korosti, että tällä on oikeus mielipiteeseensä homoseksuaalisuudesta. Samalla hän kannusti Riinaa käsittelemään omassa perheessään kohtaamiaan asioita. Riina hyväksyi ajatuksen siitä, ettei hänen äitinsä ole valinnut seksuaalista suuntautumistaan, ja että äiti kaipasi kumppanuutta. Ammatillaisen kanssa Riina ja hänen äitinsä ymmärsivät, että riitely kuului itsenäistyvän nuoren ja vanhemman väliseen suhteeseen. Oli normaalia, oman kypsymisen kannalta jopa toivottavaa, että nuori kapinoi. Riinan ja tämän äidin tapauksessa äidin uusi parisuhde ja lesbous muodostuivat kiistan aiheeksi.

Sovittiin, että riidoissa kuitenkin vältettäisiin nimittelyä. Äiti ja hänen uusi kumppaninsa ottivat huomioon, että Riina tarvitsisi aikaa sopeutua muutoksiin. He päättivät toistaiseksi pitää kumpikin oman kotinsa, mutta viettää aikaa yhdessä myös Riinan kotona ollessa. Joskus Riina huomasi ajattelevansa, että äidin naisystävä oli oikeastaan aika mukava olemassa, varsinkin silloin, kun hän jaksoi lähteä Riinan kanssa pitkille pyörälenkeille.

MITEN LAPSIA TEHDÄÄN SATEENKAARIPERHEISSÄ?

Tomppalla on kaksi äitiä. Tomppa kutsuu heitä äiskäksi ja mammaksi. Tompan uusi kaveri ihmettelee, miten kaksi naista voi saada lapsen.

Tompan perhe on naisparin ydinperhe. Toinen naisista, Maria, on lapsen synnyttänyt äiti. Molemmat äidit, Maria ja tämän puoliso Sanni, ovat Tompan oikeita äitejä, jotka pitävät huolta lapsestaan ja rakastavat tätä.

Raskauden alkamiseen tarvitaan kahdenlaisia "vauvasiemeniä", joista toiset ovat naisen munasoluja. Toiset solut, siittiöt, Tompan äidit saivat lahjaksi mieheltä, joka halusi auttaa heitä saamaan lapsen. Siittiöt ruiskutettiin Maria-äiskän emättimeen neulattomalla ruiskulla, joko kotona tai lääkäriasemalla, jossa tehdään tarvittaessa muitakin lapsettomuushoitoja.

Siittiösolujen luovuttaja on lapsen biologinen isä. Tompan perheessä häntä kutsutaan luovuttajaksi, koska hän ei alun perinkään ollut mukana Tompan elämässä vanhempana.

Toisissa sateenkaariperheissä taas saatetaan sopia, että siittiöiden luovuttaja osallistuu lapsen elämään isänä tai perheystävänä. Esimerkiksi apilaperheissä lapset voivat saada alkunsa samaan tapaan kuin tarinan Tomppa, mutta apilaperheissä on sovittu isäksi tulemisesta.

